

Nu måste den borgerliga regeringen ta ansvar för Hybritprojektet

Dagens Industri den 23 mars 2023

Maud Olofsson kritiserades för statliga Vattenfalls misslyckade Nuon-affär som kostade skattebetalarna över 50 miljarder. I själva verket hade hon på sin tid som näringsminister begränsade möjligheter att påverka Vattenfalls agerande då statens ägarpolicy var för svag och skärptes först efter affären. Sedan 2010 finns ett så kallat samordningsansvar som säger att beslut av stor samhällsekonomisk vikt måste förankras hos ägarna, det vill säga regeringen.

Statliga bolag får med andra ord inte göra stora och riskfyllda satsningar utan att involvera ansvariga politiker och departement. Svenska Dagbladets ledarsida (7/8 -23) har nyligen visat att så ändå inte har skett, gällande Hybritprojektet och LKAB:s planerade investering för att tillverka fossilfri järnsvamp, som i sin tur ska användas av SSAB – vars största ägare numera är LKAB – för att göra ”grönt” stål.

Satsningen är av stor betydelse för såväl bolaget som samhället. LKAB kallar den mycket riktigt för den största satsningen i sin 130-åriga historia. Företaget har för avsikt att ta 70 TWh elektricitet i anspråk, vilket är nästan lika mycket som hela Finlands elkonsumtion. Bolaget begär detta i ett Norrbotten där det inte finns mer än 15 TWh vattenkraft, och i ett Sverige som befinner sig i en strukturell elkris som inte kan lösas med vindkraft eller solpaneler.

Den fossilfria järnsvampstillverkningen beräknas kosta hisnande 400 miljarder kronor och därutöver kräva investeringar i nät och vindkraft på än större belopp. Totalt handlar det om investeringar på över 1 000 miljarder.

Sammanfattningsvis rör det sig om just ett sådant megabeslut med konsekvenser för hela landet som LKAB enligt samordningsansvaret inte kan fatta självständigt. Trots detta rundade bolaget alltså den socialdemokratiska regeringen.

Följderna kan bli allvarliga. För oss påminner historien om hur offentliga bolag med bristande ägarstyrning tidigare har utgjort en grogrund för gröna bubblor.

I etanolbubblans febrigaste fas i slutet av 2000-talet köpte det kommunala bolaget Sekab mark i Tanzania, Mocambique, Ghana, Ungern och Polen för att bygga etanolfabriker. Det lilla Örnsköldsviksföretaget, som i sin tur ägdes av tre kommunala bolag, drabbades av hybris. Politikerna deltog aktivt i etanolbubblans tillväxtfas, men när Sekab i nästa skede löpte amok lyckades de inte utöva något ägaransvar. Ett antal norrländska kustkommuner tyngs än i dag av skulder förorsakade av dessa excesser.

Ett annat exempel är när det kommunala bolaget Göteborg Energi år 2005 initierade Gobigas-projektet. När politikerna väl blev involverade hade satsningen redan kostat 300 miljoner och bundit upp ytterligare kostnader på 700 miljoner. Den totala notan för Göteborgs skattebetalare blev mer

än två miljarder. Till ingen nytta, vare sig för ekonomin eller miljön. I efterhand har politikerna hävdat att de inte fick tillräcklig insyn i projektet.

I båda fallen blåstes de gröna bubblorna upp i offentligt styrda bolag där ledningens önskedrömmar i den gröna omställningens namn blev vägledande. I båda fallen göddes bolagen ymnigt med pengar från Energimyndigheten och EU. När någonting kallas för en grön satsning har kritiska frågor ansetts opassande, vilket banat väg för beslutsunderlag med svag verklighetsförankring.

Mönstret går igen i LKAB:s satsning på fossilfri järnsvampstillverkning. Trots att vi skrivit mer än 25 artiklar har vi ännu inte fått besked om varifrån elen till projektet ska komma. LKAB:s vd Jan Moströms svar i Ekots lördagsintervju är talande: "Det måste gå". Vi överlåter till läsaren att bedöma hur nära detta svar ligger vad som kan klassificeras som rent önsketänkande. Projektet har redan fått miljardbelopp av EU och Energimyndigheten och äskar nu ytterligare 4,9 miljarder från Energimyndigheten. Allt försiggår i offentligt ägda bolag som i strid med gällande regelverk underlåtit att involvera regeringen i ett projekt som om det genomförs blir det största i Sveriges industriella historia.

Den sittande regeringen vet nu att så är fallet, och vi vet att ni vet. Alla möjligheter till trovärdig förnekelse, vad som brukar kallas deniability, är borta. Ebba Bush, Elisabeth Svantesson och Ulf Kristersson, nu måste ni inte bara ställa syndarna till svars utan också ta ansvar för projektet och dess konsekvenser ifall det genomförs.

Jan Blomgren
Magnus Henrekson
Christian Sandström